

42. Arap Şiirinde Mürâca'a Sanatı¹

Sadullah TILKITAŐ²

APA: Tilkitaş, S. (2024). Arap Şiirinde Mürâca'a Sanatı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 705-718. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1502231>.

Öz

Bu çalışmada, belâgatın bedî' çatısı altında ele alınan mürâca'a sanatının Kur'an-ı Kerîm ve Arap Şiirinde kullanımına dair örnekler konu edilmiştir. Daha çok nesir türü yazılarda karşımıza çıkan diyalogların, Şiirsel bir formla beyitlere aktarılmasına Mürâca'a adı verilmiştir. Bu türün bedî' bölümlerinde bir sanat olarak ele alınması İbn Ebi'l-İşba' (ö. 654/1256) ile başlamış dolayısıyla bu terim h. VII. asırda kavramlaşmıştır. Lafız ve mana yönünden sözün nasıl güzelleştirileceğini öğreten bedî', edebî sanatlarla süslü bir ifadenin lafız bakımından mükemmel, anlam bakımından mâkul ve aynı zamanda bir ahenge sahip olmasının usul ve kaidelerini inceleyen ilim olarak tarif edilmiştir. H. III. yüzyıldan beri belâgat ile eş anlamlı hale gelen ve onun içerisinde yer alan bedî'in, incelediği türlerden birisi de mürâca'a sanatıdır. Klasik Türk Şiirinde bu tür, "mürâca'a Şiiri, muhaverele Şiir, müşâre" olarak adlandırılırken; halk Şiirinde ise "dedim" veya "dedili" Şiir adıyla anılmıştır. Türk edebiyatında bu türün ilk örnekleri Kaşgarlı Mahmut; halk edebiyatında ise Kadı Burhaneddin (ö.800/1398), Nesimî (ö.820/1417) ve Ahmedî (ö. 815/1412) tarafından verilmiştir. Cahiliye Őiirinin seçkin örneklerinden sayılan mu'allakalara bakıldığında; yıkıntılar, harabeler, sevgili ya da deve, ceylan, yaban öküzü gibi hayvanlar tasvir edilirken hitap yoluyla muhataplara seslenilmekte ancak bu konuşmanın karşılıklı diyalog formunda olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada bedî' türleri arasında ele alınan ancak yaygın bir kullanımı olmayıp yeterince bilinmeyen mürâca'a sanatı tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belâgatı, Bedî', Mürâca'a, Şiir, Edebi sanat.

- ¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
ıkar atışması: ıkar atışması beyan edilmemiştir.
Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve alışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Raporu: Ahındı – Turnitin, Oran: %20
Etik Őikayeti: editor@rumelide.com
Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 20.03.2024-**Kabul Tarihi:** 20.06.2024-**Yayın Tarihi:** 21.06.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1502231
Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / ift Taraflı Körleme
- ² Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, Őehit Mehmet etin İmam Hatip Ortaokulu / Dr., Ministry of National Education, Őehit Mehmet etin İmam Hatip Secondary School (Uşak, Türkiye), tilkitasadullaho29@gmail.com.tr, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0001-5748-7575> **ROR ID:** <https://ror.org/00jga9g46>, **ISNI:** 0000 0001 2179 4856, **Crossreff Funder ID:** 501100013898

The Art of Muracaa in Arabic Poetry³

Abstract

In this study, examples of the use of the art of reference, which is discussed under the umbrella of rhetoric in the Holy Quran and Arabic poetry, are discussed. The transfer of dialogues, which we mostly encounter in prose writings, into couplets in a poetic form is called Muracaa. Considering this genre as an art in the bedî sections started with İbn Ebi'l-İşba' (d. 654/1256), so this term dates back to Hijri 7th century. It was conceptualized in the century. Bedî, which teaches how to beautify the word in terms of wording and meaning, is defined as the science that examines the procedures and principles of making an expression decorated with literary arts perfect in terms of wording, reasonable in terms of meaning and at the same time having harmony. One of the genres examined by Bedî, who has become synonymous with rhetoric and has been included within it since the h.3rd century, is the art of muracaa. In classical Turkish poetry, this genre is called "muracaa poetry, with dialogue poetry, müsare"; In folk poetry, it is called "I said" or "dedili" poetry. The first examples of this genre in Turkish literature are Kasgarlı Mahmut; In folk literature, it was given by poets such as Kadı Burhaneddin (d.800/1398), Nesimi (d.820/1417) and Ahmedi (d.815/1412). When we look at the mu'allakas, which are considered to be outstanding examples of ignorance poetry; While ruins, lovers or animals such as camels, gazelles and aurochs are depicted, the interlocutors are addressed through speech, but it is seen that this conversation is not in the form of a mutual dialogue. In this study, the art of mürâca'a, which is considered among the bedi types but is not widely used and is not known enough, will be introduced.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Bedi, Muracaa, poetry, Literary art.

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding : No external funding was used to support this research.

Copyright & Liene: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 20

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 20.03.2024-**Aeptane Date:** 20.06.2024-

Publication Date: 21.06.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1502231

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Araplarda şiirin önemli bir yeri vardır. Şiir ve şair, bilhassa İslam öncesi dönemde kendisiyle övünülen bir konuma sahip olmuştur. Şair, savaş anında düşmanlara hiciv okları atan bir silahşör; barış dönemlerinde ise övünç kaynağı olarak toplum nezdinde büyük bir itibara sahip kişidir. Aynı zamanda şairler hiyerarşik olarak da kabile reisinin hemen ardında yer almışlardır.⁴

İslam'ın gelişiyile birlikte önemini kaybetmeyen, ancak muhteva olarak değişim yaşayan şiirin bu dönemde baş öznese Hz. Peygamber olmuştur. Şairler gerek şairlik becerilerini ortaya koymak gerekse gönüllerindeki sevginin tezahürü olarak Allah Resûlü'nü methetmek gayesiyle şiirler kaleme almışlardır. Bu maksatla, bedî' sanatlarından en az birine yer verme, bahr-i basît vezninde ve mimli kâfiye üzere yazılmış olma gibi belli başlı kriterler gözetilerek yazılan kasidelere bedî'yye denilmiştir.⁵ İlk bedî'yye yazanlardan biri kabul edilen el-Hillî (748/1349)⁶ eserini, Kur'ân'ın îcâzının ve Hz. Peygamber'in nübüvvetinin daha iyi anlaşılması, Allah Resûlü'nü methetmek, bedî' ilmine katkıda bulunmak, ayrıca daha önce yapılan çalışmaları tamamlamak maksadıyla kaleme aldığı ifade etmiştir.⁷

Bedî'yyât, bedî' sanatları ve Hz. Peygamber'e (a.s) övgü hissiyatının bir arada harmanlandığı bir edebi türdür.⁸ Eşsiz şiirsel bir form olan Bedî'yyât, aslında bir kısmı câhiliye döneminden beri bilinen bedî' sanatlarının kullanıldığı beyitlerden meydana gelen kasidelere verilen bir isim olmuştur.

Belâgat içerisinde müstakil bir bölümde yer verilmesinden önce Bedî' sanatlarının Kur'an'da, hadislerde, Arap şiirinde ve hatta bedevîlerin konuşmalarında var olduğu belirtilmiştir.⁹ Bedî' tabirini ise bir belâgat terimi olarak ilk defa inceleyen müellifin, İbnü'l-Mu'tez (ö. 296/908-909) olduğu kabul edilir.¹⁰ O "*Kitâbü'l-Bedî'*" adlı eserinde 18 bedî' türüne yer vermiştir.

Araştırmacılar, bedî' ilmini h. VII. yüzyıl öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde ele almışlardır. Bu taksime göre; kimi müfessir, kâtip ve şairler tarafından bedî' lafzının kullanılması ve böylece bu lafzın ortaya çıkışı ilk dönem; bedî' ilminin gelişimi ise ikinci dönem olarak tasnif edilmiştir.¹¹ Mürâca'a sanatının bu taksime göre ikinci dönemde belâgat türü eserlerde terim olarak ele alındığı görülmektedir.

Aşağıda öncelikle bu kelimenin sözlük ve terim anlamları ele alınacak devamında ise Kur'an'dan ve Arap şiirinden örnekler vermek suretiyle söz konusu sanat tanıtılmaya çalışılacaktır.

⁴ İsmail Durmuş, "Şiir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 39/146; Enes el-Kahveci vd., *Arap Edebiyatına Giriş* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2023), 86.

⁵ Ali Ebû Zeyd, *el-Bedî'yyât fî'l-edebî'l-Arabî neşetühâ-tehavveruhâ-es.eruhâ* (Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1983), 6; Halis Dede, "Arap Edebi Eleştiri Sanatına Genel Bir Bakış", *Arap Edebiyatının Gelişim Serüveni 1*, ed. Ahmet Yıldız (Konya: Palet Yayınları, 2022), 54-56.

⁶ Tam ismi Ebü'l-Mehâsin Safiyyüddîn Abdülazîz b. Serâyâ b. Ali el-Hillî et-Tâi olup Tay kabilesinin Sinbis koluna mensup zengin ve soylu bir ailenin çocuğu olarak hicri 677 yılında Hille şehrinde dünyaya gelmiştir. Şair Hz. Peygamber'e (a.s) methi konu olan ve 145 beyitten oluşan *el-Kâfiyetü'l-bedî'yye fî'l-medâ ihî'n-nebeviyye* adlı bir bedî'yye kaleme almıştır. Cemâlüddin Yusuf İbn Tağriberdî, *en-Nücümü'z-Zâhire fî Mülûki Mısır ve'l-Kâhire*, thk. Muhammed el-Emîn (Mısır: Dâriü'l-Kütüb, ts.), 10/238; Muhammed b. Şakir el-Küttübî, *Fevâtü'l-vefeyât*, thk. İhsan Abbâs (Beyrut: Dâru Şadr, 1973), 2/335; Mustafa Kılıç, "Safiyyüddin el-Hillî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/41; M. Rami Awwad - Halis Dede, *Zühd Öğüt ve Hikmet Bağlamında Arap Şiirinden Seçme Kasideler*, ed. Ali Sevdî (Ankara: Sonçağ Akademi, 2022), 103-104.

⁷ Safiyyüddîn Abdülazîz b. Serâyâ b. Ali el-Hillî, *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-Bedî'yye fî Ulûmi'l-Belâga ve Mehâsini'l-Bedî'*; thk. Nesîb Neşâvî (Beyrut: Dâru Sâdır, 1992), 5; Halil İbrahim Kocabıyık, "Ebû Hayyân'ın el-Bahrü'l-MuhîT Tefsirinde Teşbih Sanatı", *Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/1 (01 Haziran 2018), 162.

⁸ Mehmet Ünal, Bandırmalı-zade Mustafa Haşim Efendi'nin Divan-ı Manzumesi (Isparta: Fakülte Kitabevi, (2019), 39.

⁹ İbnü'l-Mu'tez, *el-Bedî'u fî'l-bedî'*, 1/73; el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-Edeb*, 2/177; Hacımüftüoğlu, "Bedî'", 5/320.

¹⁰ Nasrullah Hacımüftüoğlu, "Bedî'", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/320.

¹¹ Halid Kâzım Hamid el-Hamdâvî, *Esâlibü'l-Bedî' fî Nehci'l-Belâga* (Câmiatu'l-Küfe, Doktora Tezi, 2011), 7.

1.1. Sözlük Anlamı

ع ر ج kök harflerinden meydana gelen “رَجَعَ” (race‘a) sözlükte, “döndü, geri geldi, vazgeçti” anlamlarına gelir.¹² “Kocası ölüp de ailesine geri dönen” kimse için de مُرَاجَعَةٌ (murâca‘a) ise رَجَعَ (râce‘a) fiilinin mufâ‘ale babından masdar kalıbıdır. Fiil bu baba aktarıldığında “başvurma, gözden geçirme, tekrarlama, inceleme ...” gibi anlamlar ifade etmektedir.¹⁴

Murâca‘a sanatına, “sözün tekrarlanması” anlamında tefîl babından masdar olan التَّرْجِيعُ “tercî” de denilmiştir. Şair bu manada şöyle demiştir:

إِذَا رَجَعْتُ فِي صَوْتِهَا حَلَّتْ صَوْتَهَا بَحَاؤِبَ أَطَّارٍ عَلَى رُجْعِ رَدِّ

Sesini tekrarlayıp nağmelendirdiğinde, sanki onu ölüme götürüldüğü sırada böğüren (yavrulu) deve sanırsın.¹⁵

Beyitte görüldüğü gibi mazi kalıpta gelen bu fiil “tekrarlanma” anlamında kullanılmıştır.

Bu mana ile ilgili olarak Kur’an-ı Kerîm’de وَالسَّمَاءُ ذَاتَ الرَّجْعِ “Dönüş sahibi olan göğe”¹⁶ buyrulmuş, bununla göğün; yağmurun yere düşüşünün sürekli tekrarlanması nedeniyle bu şekilde nitelendiği ifade edilmiştir.¹⁷

حَاوَزَهُ إِيَّاهُ رَاجِعَهُ الْكَلَامَ مُرَاجَعَةً وَرَجَاعًا ifadesi “Onunla karşılıklı konuştu” anlamında kullanılmıştır.¹⁸ Yine bu fiilden türeyen رَجَعَتْ (ric‘at) ise başlanılan yere geri dönmek, anlamındadır. Aynı anlamda kullanılan عَوْدَةٌ kelimesinden farklı olarak bu kelime, daha çok dönüşün kaçınılmaz ve zorunlu olduğu durumlar için kullanılmaktadır.¹⁹ Bu manada Kur’an-ı Kerîm’de; إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ “Biz Allah’a aitiz ve sonunda hepimiz ona döneceğiz” buyurulmuştur.²⁰ Murâca‘a مراجعة tabirinin belâgat kitaplarının bedî’ bölümlerinde bir terim anlam ifade ettiği görülmüştür.

1.2. Terim anlamı

el-Murâca‘a (المُرَاجَعَةُ): Istilâhi olarak bu kelime, söz sahibinin kendisi ile başkası arasında geçen konuşmayı soru cevap üslubunda yahut en vezir bir şekilde beyit içerisinde anlatmasıdır.²¹

12 Ebu’l-Hasen Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ el-Kazvîni İbn Fâris, Mucemü Meşkâyi’si’l-Luğa, thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn (Dâru’l-Fikr, 1979), 2/490.

13 İbn Fâris, Meşkâyi’si’l-Luğa, 1/490; Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, es-Sihâh Tâcü’l-Luğa ve Şihâhu’l-‘Arabiyye, thk. Ahmed Abdugafûr Attâr (Beirut: Darü’l-İlm lilmelâyin, 1987), 3/1217.

14 İbn Fâris, Mucemü Meşkâyi’si’l-Luğa, 2/490.

15 Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî, Şerhu’l-Mu’allakâti’s-seb’ (Beirut: Daru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 2002), 106.

16 Târık, 86/11.

17 Ebü’l-Fazl Cemâlüddin Muhammed İbn Manzûr, Lisânü’l-‘Arab (Beirut: Dâru Sâdır, 1414), 8/120; Ebû Abdirrahmân el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, Kitâbü’l-‘Ayn, thk. Mehdi Mahzûmî, İbrâhim es-Sâmerrâî (Bağdat: Dâru ve Mektebetü’l-Hilâl, ts.), 1/227.

18 Ebu’l-Hasen Ali b. İsmail İbn Sîde, el-Muḥkem ve’l-Muḥîṭü’l-Azâm, thk. Abdülhamîd Hindâvî (Beirut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 2000), 2/318.

19 İbrahim Oruç, Arapçanın Dehizleri (İstanbul: Müarrib Yayınları, 2023), 362.

20 Bakara, 2/186.

21 Zekiyyüddin Abdulazîm b. Abdulvâhid b. Zâfir el-Mısıri İbn Ebi’l-Isba’, Tahriru’t-tahbîr fi şinâati’ş-ş-ri ve’n-nesr ve beyâni icâzi’l-Kur’ân (Birleşik Arap Cumhuriyeti: Meclisü’l- ‘A’lâ li’ş-Şüûni’l-İslâmiyye, ts.), 590; el-Cevherî, es-Sihâh; Mehmet Ünal, Osmanlı Türkçesi Grameri Sözlüğü (Isparta: El-Yay Yayıncılık, 2016), 395.

İbn Ebi'l-İsbâ' (ö. 654/1256) bu sanatı, mütekellimin, kendisi ile muhatapları arasında geçen lafızlara dengeli bir Şekilde, en veciz (özlü) ve en tatlı ifadeler seçerek beyit içerisinde yer vermesi, Şeklinde tanımlamıştır.²²

Mürâca'a sanatı kaynaklarda es-suâl ve'l-cevâb olarak da yer almıştır. Bu sanatın, Şairin her bir mısradaki soru ve cevap Şeklinde ifadelere yer vermesi yahut bir mısradaki soru cümlesi verip ikinci mısradaki soruya cevap olabilecek cümle getirmesi ya da bir beyitte soru, onu takip eden diğer bir beyitte ise cevap cümlesi getirmesi sebebiyle bu Şekilde isimlendirildiği ifade edilmiştir.²³

1.3. Bedî' İlmindeki Yeri

Sözün nasıl güzelleştirileceğini anlatan lafzi ve manevi sanatlardan ibaret olan bedî' ilminin prensiplerini ilk olarak ortaya koyan kişinin İbnü'l-Mu'tez (ö. 296/908-909) olduğu kabul edilmektedir. Gerek İbnü'l-Mu'tez gerekse ondan sonra gelen Kudâme b. Ca'fer (ö. 337/948)²⁴, Ebü'l-Hasan el-Kâdî el-Cürcânî (ö. 392/1001), Ebü Hilâl el-Askerî (ö. 400/1009)²⁵, İbn Reşîk el-Kayrevânî (ö. 456/1064) ve İbn Sinân el-Hafâcî (ö. 466/1073) gibi belâgat âlimleri eserlerinde mürâcaat adıyla bir beyte yer vermemişlerdir.²⁶

İbn Hicce, bu sanatı ilk olarak bedî' türleri içine dâhil eden kişinin İbn Ebi'l-İsbâ' (ö. 654/1256) olduğunu söylemiş ayrıca bu türün iştirâk, tedbîc, tehekküm, iftinân, ilgâz, el-hicâ fi ma'ridi'l-medh sanatlarında olduğu gibi bedî' türlerinden biri sayılması garip karşlamıştır.²⁷

Buhtürî (ö. 284/897), İbn Ebi'l-İsbâ (ö. 654/1256), Safiyyüddin el-Hillî (ö. 749/1348), Suyûtî (ö. 911/1505) gibi müellifler bu sanatı örnekleyen beyitler nazmetmişlerdir. Öte yandan İbn Hicce, *Ĥizânetü'l-edeb ve ġâyetü'l-ereb* adlı eserinde "Şayet bedî' ilmi konusunda karar verici bir konumda olsaydım bu sanatı bedî' türleri kapsamına almazdım"²⁸ diyerek söz konusu sanatın bir edebî sanat olarak ele alınmasını eleştirmiştir.

Görüldüğu gibi, İbn Hicce gibi bazı müelliflerce bedî' çatısı altında bulunması eleştiri konusu olsa da mürâca'a sanatı, belâgat ilminin bedî' bölümü içerisinde manevi sanatlar arasında kendine yer bulmuş ve genel olarak düz yazıda karşımıza çıkan diyalogların beyitlerle ifade edilmesi, ayrıca seçilen kelimelerin, Şiirin kurallarına uygun olarak birbirleriyle dengeli ve veciz (özlü) bir Şekilde yer verilmesi Şiire ayrı bir renk ve güzellik kazandırmıştır.

22 Muhammed A'lâ b. Ali et-Teĥânevî, *Keşşâfu Istilâĥâtî'l-Fünûn ve'l-'Ulûm*, thk. Ali Dehrûc (Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1996), 2/1505.

23 et-Teĥânevî, *Keşşâfu Istilâĥâtî'l-Fünûn*, 2/1505.

24 Takiyüddin Ebü Bekir b. Abdillâh el-Ĥamevî İbn Hicce, *Ĥizânetü'l-Edeb ve Ģâyetü'l-Ereb*, thk. 'İsâm Őakyü (Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl, 2004), 1/7.

25 Ebü Hilâl el-Ĥasen b. Abdillâh el-Askerî, *Kitâbü's-Şinâateyn el-Kitâbe ve'ş-Şi'r*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhîm (Beyrut: el-Mektebetü'l-'Unsuriyye, 1998), 266.

26 Mehmet Ünal, *Uzun Firdevsi'den Mitolojik Hikayeler* (Isparta: El-Ya Yayıncılık, 2023), 246.

27 İbn Hicce, *Ĥizânetü'l-Edeb*, 1/218.

28 İbn Hicce, *Ĥizânetü'l-Edeb*, 1/218.

Örnekler;

Abdurrahmân b. Ahmed b. Ali el-Ĥumeydî (ö. 1005/1597)²⁹ “*Temlihu'l bedî' bi medhi's-şefî'*”³⁰ adlı kasidesinde der ki:

وَقَالَ هُوَ الْهُوَى تَرْضَاهُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ اخْتَمَلْتُ قُلْتُ: إِيَّيْ مِنْ ذَوِي الْهَيْمَمِ

(*Akılının biri*) aşkın bana verdiği ıstırap sebebiyle ondan vazgeçmemi istedi. Ve: “Razı mısın bu eziyete katlanmaya?” dedi. Ben de: “Evet!” dedim. “O halde katlan”, dedi. Ben de: “Bu konuda kararlıyım, artık hiçbir engelleyici bana mani olamaz”, dedim.³¹

Şair, iç dünyasında yaşadığı sevgi sebebiyle yaşadığı ıstırapın yersiz olduğunu eleştirenlere bu muhabbetten vazgeçmenin mümkün olmadığını vezir bir şekilde ifade etmiştir.

Ömer b. Ebî Rebîa (ö.93/711) şöyle demiştir:

بَيْنَمَا يُعَظِّتُنِي أَبْصَرْتَنِي مِثْلَ قَيْدِ الرُّمَحِ يُعْدُو بِي الْأَعْرَى
قَالَتْ الْكُبْرَى: تَرَى مَنْ ذَا الْفَتَى قَالَتْ الْوَسْطَى لَهَا: هَذَا عُمَرُ
قَالَتْ الصُّعْرَى: وَقَدْ تَيَّمْتُهَا قَدْ عَرَفْنَا، وَهَلْ يَخْفَى الْقَمَرُ

Kadınlar, hakkımda konuşup dururlarken;

Mızrağın sertliği gibi cesur yürüyüşümü ve aşıkârlığımı fark ettiler.

Kadınlardan en büyüğü şöyle dedi: Bu genç de kim acaba?

İçlerinden ortanca olan: “Bu Ömer’dir.” şeklinde cevap verdi

Kendime âşık ettiğim en küçükleri ise şöyle dedi:

“Onu tanıdık tabii! Dolunay nasıl gizli kalabilir ki...”³²

Şair beyitte, bayanların bir süvari hakkındaki konuşmalarını diyalog ortamında tatlı bir dille ve özlü lafızlarla ifade etmiştir.

Bu sanatın en belirgin örneklerinden birisi ise Ebû Nüvâs’a (ö. 198/813) ait olan ve Süleyman adlı bir kişinin Ali ile kendisini kıyaslamasını istediği aşağıdaki beyittir:

قَالَ لِي يَوْمًا سَأَيْمَانُ وَبَعْضُ الْقَوْلِ أَشْنَعُ
قَالَ: صِغْفِي وَعَلِيًّا أَيُّنَا أَتَقَى وَأَنْفَعُ؟

²⁹ Dönemin Mısır başkâtibi olan Abdurrahmân b. Ahmed b. Ali el-Ĥumeydî (h.1005/1597), şair ve edebiyatçı kimliği ile tanınmıştır. Şair kimliğinin yanı sıra el-Ĥumeydî'nin tıp konusunda da bilgi sahibi olduğu “mesihî bir el” tabiriyle dile getirilmiştir. Şair, edebiyatçı ve tabip ünvanları ile birlikte Abdurrahmân b. Ahmed el-Ĥumeydî, Mısır'da “Verrakların hocası” anlamına gelen “Ehlu'l-Varrâk” ünvanıyla da anılmıştır. Bkz., Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed el-Ĥafâcî, *Ĥabâyâ ez-Zevâyâ Fimâ fi'r-Ricâli mine'l-Bekâyâ*, thk. Muhammed Edib el-Câdir, Muhammed Mes'ûd Erkin (Dimeşk: Matbaatu Mu'cemu'l-Lugati'l-'Arabiyye, 2015), 555.

³⁰ Müstakil halde neşredilmeyen bu eser, yazarın *ed-Dürrü'l-Manzûm fi Medhi'n-Nebiyi'l-'Azâm* adlı divanının 115 ve 128. sayfalar arasında yer almaktadır. Revî harfinin “mîm” olduğu bu bölümü el-Ĥumeydî “*Temlihu'l-bedî' bi medhi's-şefî'*” adlı kasidesine tahsis etmiştir. Bkz., Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifîn* (Beyrut: Mektebetü'l-Müsennâ, 1957), 5/120; Mustafa Abdullah Hacı Halife Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zunûn an esâmî'l-kütüb ve'l-fünûn* (Beyrut, 1941), 1/234.

³¹ Abdurrahmân b. Ahmed b. Ali el-Ĥumeydî, *Menhu's-Semî' bi Şerhi Temlihi'l- Bedî' bi Medhi's-Şefî'* (İspanya: Real Biblioteca del Monasterio de San Lorenzo de El Escorial, Arabe, 422). 31b-10.

³² İbn Ĥicce, *Ĥizânetü'l-Edeb*, 1/218.

فُلْتُ : إِيَّيْ أَنْ أَفْلَنْ مَا
فِيكُمْ بِالْحَقِّ تَجْرَعُ
قَالَ : كَلَّا ، فُلْتُ : مَهْلًا
قَالَ : فُلْنِي لِي ، فُلْتُ : فَاسْمَعُ
قَالَ : صِفْهُ ، فُلْتُ : يُعْطِي
قَالَ : صِفْنِي ، فُلْتُ : تَمْنَعُ

Bir gün Süleyman bana:

“En itici (iğrenç) bazı sözler vardır”, dedi ve şöyle devam etti:

“Beni ve Ali’yi tarif et bakalım! Hangimiz daha takvalı ve daha işe yarar biriyiz?”

Ben de dedim: “Hakkınızda doğruyu söyleyecek olsam endişeye kapılırsın.”

“Hayır, endişelenmem.” dedi.

Ben de buna karşılık: “Biraz sakinleş, bekle o halde” dedim. O da: “Söyle hadi!” dedi.

Ben de “Dinle!” dedim. “Bahset ondan!” diye ısrar etti.

“O bolca ikram eden birisi” dedim. Bunun üzerine, (Ya ben nasılım?) benim halimden de bahset, dedi. Bende “Sen ise bundan kaçınır, uzak durursun”, dedim.³³

Buhtürî’nin (ö.248/897) şu beyti de bu mürâca’a sanatının en latif örneklerinden sayılır:

بِئْسَ أَسْقِيهِ صَفْوَةَ الرَّاحِ حَتَّى
وَضَعَ الْكَأْسَ مَا يَأْتِيكَ يَتَكْفَى
فُلْتُ : عَبْدُ الْعَزِيزِ تَقْدِيرُكَ رُوحِي
قَالَ : لَيْتَكَ فُلْتُ : لَيْتَكَ أَلْفَا
هَآكِهَآ قَالَ : هَآجِمًا ، فُلْتُ : حُدْهَا
قَالَ : لَا أَسْتَطِيعُهَا ثُمَّ أَعْفَى

Şarap dolu bardağı boş gözlerle baygın baygın bakar hale gelinceye kadar onunla içki içerek sabahladım.

Abdülaziz! Sana canım feda..., dedim. “Buyurmaz mısın”, dedi. Ben: “Sen buyur, al işte!” dedim. O ise:

“Sen al”, dedi. Ben (ısrarla) al (iç), dedim. “Alamıyorum”, dedi ve gözleri kapanıp gitti.³⁴

Bu türün en güzel örneklerinden kabul edilen ancak söyleyeni belli olmayan beyitler ise şöyledir:

قَالَتْ لَقَدْ أَثَمَّتْ بِي حُسْنِي
إِذْ بَحَّتْ بِالْبَيْتِ هَمُّ مُغَلَبِنَا
أَهْكَذَى تَفْعَلُ بِي حَقِينَا
وَتُظْهَرُ الْأَعْدَادَ عَلَى سِرِينَا
فُلْتُ أَنَا : قَالَتْ : وَإِلَّا فَمَنْ
قَالَ : أَنَا ، قَالَتْ : وَإِلَّا أَنَا

Beni, hasetçilerimin diline düşürdün, sırlarımızı onlara açtın, bu şekilde hakkımızı çiğniyorsun, sarrımızı düşmana açıyorsun, dedi. Ben de: Ben mi? dedim. O ise: Yoksa kim? dedi. Ben (yine): Ben mi, dedim. O: Yok ben, dedi.³⁵

³³ Süleyman isminde birisi Ebû Nüvâs’tan şiirle kendisini tanımlamasını ve Ali isminde birisiyle de kendisini kıyaslamasını istemesiyle Ebû Nüvâs bu beyitleri İnşâd etmiştir. Bk., İbn Ebi’l-İsba’, *Tahrîru’t-Tahbîr*, 59; İbn Hicce, *Hiżânetü’l-Edeb*, 1/219.

³⁴ İbn Ebi’l-İsba’, *Tahrîru’t-Tahbîr*, 592.

³⁵ Ahmed b. Muhammed b. Ali Şirvânî, *Nefhatü’l-Yemen Fî mâ Yezülü bi Zikrihi eş-Şecen* (Mısır: Matbaatu’t-takaddümi’l-ezheriyye, 1324), 111; el-Hillî, *Şerhu’l-Kâfiyeti’l-Bediyye*, 99.

Vaddâhu'l-Yemen (ö. 90/722)³⁶ âşık ile mâşukun karşılıklı konuşmalarını diyalog ortamında şiir diliyle ve şiirin kurallarına bağlı kalarak şöyle ifade etmiştir:

غَائِرٌ	رُجُلًا	أَبَانًا	إِنَّ	قَالَتْ: أَلَا لَا تَلْجَسَنَّ دَارَنَا
بَائِرٌ	صَارِمٌ	وَسَنِيحِي	مِنْهُ	قُلْتُ: فَإِنِّي طَالِبٌ غَرَّهُ
		قُلْتُ: وَإِنِّي سَابِحٌ مَاهِرٌ		قَالَتْ: فَإِنَّ الْبَحْرَ مِنْ دُونِنَا
طَائِرٌ	فَوْقَهُ	وَإِنِّي	قُلْتُ:	قَالَتْ: فَإِنَّ الْفَصْرَ عَالِي الْبِنَا
غَائِرٌ	لَنَا	وَهُوَ	قُلْتُ:	قَالَتْ: أَلَيْسَ اللَّهُ مِنْ فَوْقِنَا
السَّامِرُ	هَجَعَ	مَا	فَأَنْتِ	قَالَتْ: فَقَدْ أَعْيَبْتِنَا حِيلَةً
		لَيْلَةً لَا نَاهُ وَلَا آمِرُ		وَاسْتَفْطَ عَلَيْنَا كَسْفُوطَ النَّدَى

“Sakin yurdumuza girmeye cüret etme! Atalarımız çok çetin (kaskanç) insanlardır.” dedi. (Bunun üzerine) Ben:

“Kıhcı keskin (cesaretli) ne arzu ettiğini iyi bilen (niyeti izdivaç olan) bir kimseyim.” dedim.

(Buna karşılık) “Aramızda denizler (evlenmemize engel durumlar) vardır.” dedi. Ben ise:

“Yüzme konusunda yetenekli birisiyim. (Engelleri aşarım.)” dedim.

“Evimizin duvarları yüksektir.” dedi. Ben: “(Gerekirse) üstünden uçarım (atlarım)” dedim.

“Yukarıımızda Allah yok mu?” dedi. Ben de: “Tabi ki var; ancak o bize karşı mağfiret sahibidir.” dedim.

(Bunun üzerine) “Delillerinle bana galip geldin (sözlerinle beni etkiledin), o halde bize engel olabilecek kimsenin olmadığı, herkesin uykuya daldığı bir gecede, yağmurun üzerimize sinişi gibi (hissettirmeden) gel” dedi.³⁷

el-Hillî sevdiği ile ilgili düşüncelerini sade bir dil ile lafızları belli bir düzen içinde kullanarak hoş bir mana ifade edecek şekilde veciz ibarelerle mürâca'a sanatını şu şekilde uygulamıştır:

قَالُوا: اسْلِهِمْ قُلْتُ: وَدِي غَيْرُ مُنْصَرِمٍ

قَالُوا: اسْطَبِرْ قُلْتُ: صَبْرِي غَيْرُ مُتَّبِعٍ

“Sabret.” dediler, “Sabrım nihayetsiz değil, sabredemem.” dedim. (Bunun üzerine) “Onları unut gitsin” dediler. Ben de “Benim sevgim (saman alevi gibi) gelip geçici değildir.” dedim.³⁸

Yemenli bir şair olan İbnü'l-Mukrî'nin (ö.837/1433) bed'iyyesinde bu sanata dair verdiği örnek şöyledir:

غَيْرِي وَهَلْ تَمَّ صَبْرِي؟ قُلْتُ: وَسَطَ فَمِي

وَاسْتَحْبِرُوا هَلْ سَلَا قَلْبِي؟ قُلْتُ: سَلَا

Kalbim sükûneti erdi mi diye sorup durdular. Ben de:

“Benden gayrısının kalbi huzura erdi de (ben hâlâ rahata kavuşamadım.)” dedim. (Peki o halde) “Sabır kaldı mı?” dediler. Ben de: “Ağzımdaki şu acılık dışında başka bir şey kalmadı” diye cevap verdim.³⁹

³⁶ Himyer'in Havlân koluna mensup olan şairin asıl ismi Abdurrahman b. İsmail b. Abdikilâl'dir. Aslen İranlı olduğu Yemen'e oradan geldiği rivayet edilmiştir. Kahramanlık, aşk gibi konularda şiirleri olan yazar h. 90 yılında ölmüştür. Bkz., Hayrüddin ez-Zirikli, *el-A'lâm* (Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 2002), 3/299.

³⁷ İbn Hicce, *Hizânetü'l-Edeb*, 1/219.

³⁸ el-Hillî, *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-Bediyye*, 99.

³⁹ İsmâil b. Ebî Bekr b. Abdillâh eş-Şâverî İbnü'l-Mukrî el-Yemenî, *Şerhu'l-Bediyye* (King Saud University: Mektebetü Câmî'ati Riyâd, Edeb), 12b.

İbnü'l-Vecîh'in (ö.803/1400) bu sanatı örnekleyen beyti şöyledir:

قَالُوا: فَمَا أَنْتَ تَرْجُو؟ قُلْتُ لَلْعَدَمِ قَالُوا رَضِيَتْ بِأَخْذِ الرُّوحِ؟ قُلْتُ: نَعَمْ

“Ruhunun alınmasına razı mısın?” dediler. “Evet”, dedim. “Beklentin nedir, ne umuyorsun” dediklerinde ise “Yok olup gitmeyi...” dedim.

Süyûtî (ö. 911/1505) ise şöyle demiştir:

قَالُوا: اصْطَبِرْ قُلْتُ صَبْرِي زَادَ فِي الْهَمِّ قَالُوا: اسْتَقِم قُلْتُ: هَلْ مِنْكُمْ مُرَاجَعَةٌ؟

*Doğru ve dürüst ol! dediler. Sizden (önceki haline) dönen var mıdır? dedim. “Sabret” dediler. “Sabrum ısrabımı artırdı” dedim.*⁴⁰

Muallakalara bakıldığında ise mürâca'a sanatından farklı olarak şairlerin; deve, yaban öküzü, yıkıntı veya sevgiliyi tasvir ederken ya da muhataplarına hitapta bulunurken gözlemlerini beyitlerle resmettikleri ya da soru üslubuyla muhataplarına nida ettikleri görülür. Mürâca'a sanatında ise şairin muhataplarıyla karşılıklı konuşmasının beyitlere aktarılması söz konusudur. Örneğin, İmruü'l-kays terk edilmiş diyarlar üzerine verdiği beytinde şöyle der:

قِفَا نَبِكَ مِنْ ذِكْرِي حَبِيبٍ وَمَنْزِلِ بِسَفْطِ اللَّوِيِّ بَيْنَ الدَّخُولِ فَخَوْمِلِ

*(Ey iki arkadaşım) durun! Sevgilinin ve onun ed-Dahûl ile Havmel arasındaki Sikti'l-Livâ'da bulunan yurdunun hatırasına ağlayalım.*⁴¹

Şair burada iki kişiye hitap etmiş; ancak bu hitap, karşılıklı diyalog kapsamında olmamıştır. Aşağıdaki şu beyitte ise İmruülkays (ö. 540) sevgiliye seslenmiş; ancak bu sesleniş karşılıklı konuşma kabilinden olmamıştır.

أَفَاطِمٌ مَهْلًا بَعْضَ هَذَا التَّدَلُّلِ وَإِنْ كُنْتَ قَدْ أَرْمَعْتَ صَرْمِي فَأَجْمَلِي

*Ey Fatıma! Bu kadar nazlanma. Beni terk etmeyi gerçekten aklına koyduysan bunu güzellikle yap.*⁴²

Yahut şair gördüklerini tasvir etmiştir. Tarafe b. el-Abd (ö. 540/565) sevgiliyi tasvir ederken şöyle der:

وَفِي الْحَمِي أَحْوَى يَنْفُضُ الْمَرْدَ شَادِنٌ مُظَاهِرٌ سَمَطِي لَوْلِي وَزَرَجِدِ

*Siyaha çalan dudaklarla gülümsemesi adeta halis kumluk üzerindeki nemli tepeliklerde açan bir papatyayı andırıyor.*⁴³

Antere b. Şeddâd el-Absî'nin (ö. 525/608) kendisine fırlatılan düşman mızraklarını su kovasının ipine benzettiği beytinde şöyle demiştir:

بِدَعْوَنَ عَنَّتْ وَالرِّبَاحِ كَأَنَّهَا أَشْطَانٌ بِرِي فِي لَبَانِ الْأَدْعَمِ

⁴⁰ Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûtî, *Nazmü'l-Bedî' fi medhi hayri şefi'*, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcüd (Halep: Dâru'l-Kalem, 1995), 90; Muhammed Vehbi Dereli, *Arap Edebiyatında Bedî'iyye Geleneği ve Suyûtî'nin Nazmü'l-bedî' Adh Eseri* (Konya: Palet Yayınları, 2021), 149.

⁴¹ Ebû Vehb Hunduc b. Hucr b. el-Hâris İmruülkays, *Divân-ı İmruülkays*, thk. Abdurrahman el-Mustâvi (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2004), 14.

⁴² İmruülkays, *Divân-ı İmruülkays*, 32.

⁴³ Tarafe b. el-'Abd, *Divân-u Tarafe b. el-'Abd*, thk. Mehdi Muhammed Nâsır (Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002), 20.

*Mızraklar, kuyuya sarkıtılmış ipler misali yağız atımın göğsüne saplanmışken onlar, Antere! diye sesleniyorlardı.*⁴⁴

Beyitte düşmanlar tarafından Antere'ye bir hitap söz konusu iken bu sesleniş diyalog formunda değildir.

1.4. Türk Edebiyatında Mürâca'a Sanatı

Türk edebiyatında bu tür şiirin örneklerine bolca rastlamak mümkündür. Şekil ve muhteva yönünde benzer özellikler gösteren bu tarz şiire Klasik Türk şiirinde “mürâca'a şiiri, muhavereli şiir, müşâre” denirken; halk şiirinde “dedim” veya “dedili” şiir adı verilmiştir.⁴⁵ Bu tarz şiirin Türk edebiyatındaki ilk örneği Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmış olup ilk mısraı şu şekildedir:

Aydım anğar sevük

Bızın taba ne eluk

Keçtinğ yazı kerik

Kırlar edhiz bedhük

(Bizim tarafımıza yüksek, büyük, geniş kırları geçerek nasıl geldin? dedim.)

Aydı seninğ udhu

Emgek telim udhu

Yumşar katığ ödhü

*Könğlüm sanğa yükrük*⁴⁶

(Dedi: Senin tarafında çok zahmetler vardı, ancak sert dağlar yumuşadı. Gönlüm sana doğru koşuyor.)

Halk şiirinde ise bu türün ilk örnekleri XIV. Yüzyılda Kadı Burhaneddin (ö.800/1398), Nesîmî (ö.820/1417) ve Ahmedî (ö. 815/1412) tarafından yazılmıştır.⁴⁷

1.5. Kur'an-ı Kerim'den örnekler

Edebî üslup ve ifade tarzıyla Kur'an-ı Kerim, şiirin zirvede olduğu ve Arap dilinin en etkin bir şekilde kullanıldığı Câhiliye çağında muhataplarına adeta meydan okuyarak bu dili en mükemmel bir şekilde kullanmıştır. Cenâb-ı Allah, İsrâ Sûresi'nin 88, Hûd Sûresi'nin 13 ve Bakara Sûresi'nin 23. âyetlerinde inkârcılara; önce Kur'an'ın benzeri bir kitap sonrasında onun benzeri 10 sûre ve en nihayetinde bir ayet getirmelerini isteyerek onun bir benzerinin ortaya konulamayacağını çağlara ilan etmiştir.

İslam'ın gelişi ile birlikte âlimler Kur'an'ın icâzını daha iyi anlayabilmek için belâgata yönelmişlerdir. Bu hususta Ebû Hilâl el-Askerî (ö. 400/1009) Kur'an'ın icâzının fesahat ve belâgat ile bilinebileceğini söylemiştir.⁴⁸ Zekiyüddîn İbn Ebi'l-İşba' (ö. 654/1256) *Bedî'u'l-Kur'ân* adlı eserinde 109 bedî sanatına

⁴⁴ Ebû Amr İshâk b. Mirâr eş-Şeybânî, *Şerhü'l-Muallakâti't-tis'*, thk. Abdülmecid Hemmû (Beyrut: Muessesetü'l-'Alemlî li'l-Matbû'ât, 2001), 252; Sadullah Tilkitaş vd., *Arap Edebiyatında Muallakalar (İttifak Edilen Şairler)* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024), 113.

⁴⁵ Lütüfı Alıcı, “Klasik Türk Edebiyatında Mürâca'a Şiirler”, *İlmi Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri* 14 (2002), 1; Mehmet Ünal, *Türk-İslam Edebiyatı* (İstanbul: Lisans Yayınevi, 2020), 95.

⁴⁶ Alıcı, “Klasik Türk Edebiyatında Mürâca'a Şiirler”, 2.

⁴⁷ Alıcı, “Klasik Türk Edebiyatında Mürâca'a Şiirler”, 3.

⁴⁸ Abdülaziz Atik, *İlmü'l- Bedî'* (Beyrut: Dârü'n-Nehdâti'l- 'Arabiyye, ts.), 9; Halil İbrahim Kocabıyık, “Ebû Hayyân ve El-Bahrü'l-Muhît Adlı Tefsîri (II)”, *Academic Platform Journal of Islamic Researches* 3/3 (2019), 3.

değmiş, Kur'an-ı Kerîm'de yer alan bedî' sanatlarını da derinlemesine incelemiştir.⁴⁹ Söz konusu sanatlardan birisi de mürâca'a sanatıdır.⁵⁰ Bu sanatın yer aldığı bazı ayetlere örnek verilecek olursa Allah (c.c.) Mâide suresinde şöyle buyurmuştur:

يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

*Allah'ın, peygamberleri toplayıp da onlara "Size ne cevap verildi?" diye soracağı gün onlar "Bizim bir bilgimiz yok. Bütün gizlileri tam olarak bilen yalnız sensin" diyecekler.*⁵¹

Ayet-i kerîmede Cenâb-ı Allah ile Peygamberlerin, kıyamet günü ümmetlerinin durumları hakkındaki konuşmasına yer verilmiştir.

Bir başka ayette şöyle buyrulur:

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْتِيكُمْ أَنَّهُ يُدْعِيكُمْ أَنْ تُدِخُوا بَقْرَةَ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَانظُرُوا قَالُوا أَتَتَّخِذُونَ هَذُوًا قَالِ اللَّهُ أَلَمْ نَكُنْ مِّنَ الْجَاهِلِينَ

*Bir zaman Mûsâ kavmine, "Allah size bir inek kesmenizi emrediyor" demiş; onlar da "Bizimle alay mı ediyorsun!" demişlerdi. Mûsâ, "Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım!" dedi.*⁵²

Ayet-i kerîmede Hz. Musa'nın, kavminden Cenâb-ı Allah'ın emri ile bir sığır boğazlamalarını istemesi, İsrail oğullarının ise peygamberlerine olan cevabı muhavere (diyalog) tarzında konu edilmiştir.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيْ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِّمَّا يُجْرِمُونَ

*Yoksa, "Bunu o kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer onu uydurduysam sorumluluğu bana aittir. Fakat benim sizin işlediğiniz günahahtan sorumluluğum yoktur."*⁵³

Müşrikler, Kur'an-ı Kerîm'in bir insan sözü olduğunu iddia etmişlerdir. Cenâb-ı Allah da sair ayetlerde onların bu iddialarını çürütmüş ve Kur'an ayetlerinden bir benzerini getirmelerini isteyerek onlara meydan okumuştur. Yukarıdaki ayette de bu minvalde Hz. Peygamber ile müşrikler arasında geçen muhavere (konuşma), veciz lafızlar ile belli bir tertip ve düzende yer verilmiştir.

Sonuç

Mürâca'a tarzı söyleyişin Arap şiirindeki yeri ve önemini ortaya koymak amacıyla ele aldığımız çok sayıda örnekten hareketle bu tarz söyleyişin Arap edebiyatında, bilhassa Peygamber sevgisinin tezahürü olarak övgü maksadıyla yazılan bedî'yye türü kasidelerde daha çok kullanıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Şairin muhatabı veya muhatapların birbirleri ile konuşmalarının veciz bir şekilde beyitlere aktarılması ile ortaya çıkan mürâca'a sanatı hicrî. 7. Yüzyıldan sonra belâgat içinde kavramlaştığı görülmüştür. Söz konusu sanata dair örnekler Ebû Nüvâs (ö. 198/813), Buhtürî (ö. 284/897), Ömer b. Ebû Rebîa (ö.

⁴⁹ Zeki Mübârek, *el-Medâihü'n-Nebeviyye f'l-Edebi'l-Arabî* (Beyrut: Daru'l Huccetü'l Beydâ, 1935), 52; Muhammed Vehbi Dereli, "İbn Ebi'l-İsbâ'nın Bedî'u'l-Kur'an adlı eseri bağlamında Kur'an'ın Bedî' İlmine Katkısı", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (2019), 472.

⁵⁰ Zekiyyüddin Abdulazîm b. Abdulvâhid b. Zâfir el-Mısırî İbn Ebi'l-İsba', *Bedî'u'l-Kur'an*, thk. Hafnî Şeref (Mısır: Nahda Mısır lit-Tibâati ve'n-Neşr, 2008), 2/300.

⁵¹ Maide 5/109.

⁵² Bakara, 2/67.

⁵³ Hud 11/35. Tahrîm 66/3, Ankebût 29/31-32 ayetlerinde de bu sanatı görmek mümkündür.

93/711) gibi şairlerin bazı beyitlerinde karşımıza çıkmakla birlikte onların yaşadığı dönemde henüz bu sanatın kavramlaşmadığı söylenebilir.

Muallaka olarak isim yapmış eserlere bakıldığında şairin; kendisini yahut kavmini överken takındığı üslup veya yıkıntıları, sevgiliyi, deveyi ya da vahşi hayvanları tasvir ederken kullandığı dil, kimi zaman mürâca'a sanatına benzer gibi gözüke de bu tarz beyitlerde karşılıklı diyalog üslubu olmadığı görülmektedir.

Halk şiirinde dedim-dedili şiir olarak bilinen bu türün, klasik Türk şiirinde yaygın bir kullanıma sahip olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Alıcı, L. (2002). "Klasik Türk Edebiyatında Mürâca'a Şiirler". *İlmi Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri* 14, 1-15.
- Ali Ebû Zeyd. (1983). *el-Bedî'ıyyât fî'l-edebî'l-'Arabî nešetühâ-teřavveruhâ-es eruhâ*. Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb.
- Askerî, Ebû Hilâl (1998). *Kitâbü's-şınâateyn el-kitâbe ve's-şî'r*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhîm. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Unsuriyye.
- Atik, A. (t.y.). *'İlmü'l- Bedî'*. Beyrut: Dâru'n-Nehđati'l- 'Arabiyye.
- Awwad, M. R. - Dede, H. (2022). *Zühd Öğüt ve Hikmet Bağlamında Arap Şiirinden Seçme Kasideler*. ed. Ali Sevdî. Ankara: Sonçağ Akademi, 1. Basım.
- Cevherî, Ebû Nasr (1987). *es-Sıhâh tâcü'l-luğa Ve şıhâhu'l-'Arabiyye*. thk. Aşmed Abdugafür Attâr. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-İlm lilmelâyin.
- Dede, H. (2022). "Arap Edebî Eleştiri Sanatına Genel Bir Bakış". *Arap Edebiyatının Gelişim Serüveni* 1. ed. Ahmet Yıldız. 39-68. Konya: Palet Yayınları.
- Dereli, M. V. (2021). *Arap Edebiyatında Bedî'ıyye Geleneği ve Suyûtî'nin Nazmu'l-bedî' Adlı Eseri*. Konya: Palet Yayınları.
- Dereli, M. V. (2019). "İbn Ebi'l-İsbâ'n bedî'u'l-Kur'an adlı eseri bağlamında Kur'an'ın bedî' ilmine katkısı". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48, 462-494.
- Durmuş, İ. (2010). "Şiir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/158-161. Ankara: TDV Yayınları.
- Ferâhîdî, E. (t.y.). *Kitâbü'l-'Ayn*. thk. Mehdi Mahzûmî, İbrâhim es-Sâmerrâî. 8 Cilt. Bağdat: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl.
- Hacımuftuoğlu, N. (1992). "Bedî'". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/320-322. İstanbul: TDV Yayınları.
- Ĥafâcî, Ő. A. M. (2015). *Ĥabâyâ ez-zevâyâ fî'mâ fi'r-ricâli mine'l-bekâyâ*. thk. Muhammed Edib el-Câdir. Dimeşk: Matbaatu Mu'cemu'l-Luğati'l-'Arabiyye.
- Hamîd el-Hamdâvî, Halid, K. (2011). *Esâlibu'l-Bedî' fi Nehci'l-Belâğa*. Câmîatu'l-Kûfe, Doktora.
- Hâşimî, A.İ.M. (t.y.). *Cevâhiru'l-edeb fi edebıyyâtı ve inşâi luğati'l-'Arab*. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-Maârif.
- Hillî, S.A.S.A. (1992). *Şerhu'l-kâfiyyeti'l-bedııyye fi ulûmi'l-Belâğa ve mehâsini'l-Bedî'*. thk. Nesîb Neşâvî. Beyrut: Dâru Sâdır.
- Ĥumeydî, A.A. (h.992). *Menhu's-semî' bi şerhi Temlîhi'l- bedî' bi medhi's-şeffi'*. İspanya: Real Biblioteca del Monasterio de San Lorenzo de El Escorial, Arabe, 422.
- İbn Ebi'l-İsba', Z.A.A. (2008). *Bedî'u'l-Kur'an*. thk. Hafnî Şeref. 2 Cilt. Mısır: Nahđa Mısır lit-Tıbâati ve'n-Neşr.
- İbn Ebi'l-İsba', Z.A.A. (t.y.). *Tahrîru't-tahbîr fi şınâati's-şîri ve'n-nes.r ve beyâni i câzi'l-Kur'an*. Birleşik Arap Cumhuriyeti: Meclisü'l- 'A'lâ li's-Şüûni'l-İslâmiyye, ts.
- İbn Fâris, E.A.F. (1979). *Mu'cemü meķâyisi'l-luğa*. thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn. 6 Cilt. Dâru'l-Fikr.
- İbn Ĥicce, T.E.A.Ĥ. (2004). *Ĥizânetü'l-edeb ve ĝâyetü'l-ereb*. thk. 'İsâm Şakyû. 2 Cilt. Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâliüddîn Muhammed. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1414.

- İbn Sîde, Ebu'l-Hasen Ali b. İsmail. *el-Muḥkem ve'l-muḥîṭü'l-a zam*. thk. Abdülhamîd Hindâvî. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- İbn Tağriberdî, C.Y. (t.y.). *en-Nücümü'z-zâhire fi mülûki Mısır ve'l-Kâhire*. thk. Muhammed el-Emîn. 16 Cilt. Mısır: Dâru'l-Kütüb.
- İbnü'l-Mukrî, İ.E.A. (t.y.). *Şerḥü'l-bedî'iyye*. King Saud University: Mektebetü Câmi'ati Riyâd, Edeb.
- İmruülkays, E.H.H. (2004). *Divân-ı İmruülkays*. thk. Abdurrahman el-Mustâvi. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2. Basım.
- Kahvecî, E. vd. (2023). *Arap Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları.
- Kâtib Çelebi, M.A.H.H. (1941). *Keşfü'z-zunûn an esâmî'l-kütüb ve'l-fünûn*. 6 Cilt. Beyrut.
- Kehhâle, Ö.R. (1957). *Mu'cemü'l-müellifin*. 15 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Müsennâ, 2. Basım.
- Kılıçlı, M. (1998). "Safiyüddin el-Hillî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 18/41-44. İstanbul: TDV Yayınları.
- Kocabıyık, H.İ. (2019). "Ebû Hayyân ve El-Bahru'l-Muhît Adlı Tefsîri (II)". *Academic Platform Journal of Islamic Researches* 3/3, 378-388.
- Kocabıyık, H.İ. (2018) "Ebû Hayyân'ın El-Bahru'l-Muhît Tefsirinde Teşbih Sanatı". *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/1, 162-178.
- Kütübî, M.Ş. (1973). *Fevâtü'l-vefeyât*. thk. İhsan Abbâs. 4 Cilt. Beyrut: Dâru Şadr.
- Oruç, İ. (2023). *Arapçanın Dehlizleri*. İstanbul: Müarrib Yayınları, 5. Basım.
- Süyûtî, C.A.E. (1995). *Nazmü'l-Bedî fi medḥi ḥayri şefî*. thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcûd. Halep: Dâru'l-Ḳalem.
- Şeybânî, E.İ.M. (2001). *Şerḥü'l-Muallakâti't-tis'*. thk. Abdülmeceid Hemmû. Beyrut: Muessesetü'l-A'lemî li'l-Matbû'ât.
- Şirvânî, A.M.A. (h.1324). *Nefhatü'l-Yemen fimâ yezûlü bi zikrihî eş-şecen*. Mısır: Matbaatu't-takaddumi'l-ezheriyye.
- Tarafe b. el-'Abd. (2002). *Divân-u Tarafe b. el-'Abd*. thk. Mehdi Muhammed Nâsır. Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 3. Basım.
- Tehânevî, M.A. (1996). *Keşşâfu ustîlâhâti'l-fünûn ve'l-'ulûm*. thk. Ali Dehrûc. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü Lübnan.
- Tilkiş, S. (2024). vd. *Arap Edebiyatında Muallakalar (İttifak Edilen Şairler)*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları.
- Ünal, M. (2019). *Bandırmalı-zade Mustafa Haşim Efendi'nin Dvan-ı Manzumesi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Ünal, M. (2016). *Osmanlı Türkçesi Grameri Sözlüğü*. Isparta: El-Yay Yayıncılık.
- Ünal, M. (2020). *Türk-İslam Edebiyatı*. İstanbul: Lisans Yayınevi.
- Ünal, M. (2023). *Uzun Firdevsî'den Mitolojik Hikayeler*. Isparta: El-Ya Yayıncılık.
- Zeki M. (1935). *el-Medâihu'n-nebeviyye fi'l-edebi'l-'Arabî*. Beyrut: Daru'l Hucetü'l Beydâ
- Zevzenî, E.A.H.A. (2002). *Şerḥü'l-Mu allakâti's-seb'*. Beyrut: Daru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Zirikli, H. (2002). *el-A'lâm*. 8 Cilt. Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 15. Basım.